

Zsinagógát avattak Pesterzsébeten

Nem gondolom, hogy akadna olyan zsidó, aki ne érezne meghatottságot, örömet, ha egy új zsinagóga átadására, avatására kapna invitálást. Olyan sok mindent jelent ez egy közösségnek, egyénnek: főként megújulást, folyamatosságot, az ígényt, a kitartást, s megbecsülést és szeretetet. Csupa csillogó szemű, várakozással teli, testét-lelkét ünneplőbe öltöztetett ember vett körül, hogy átélje a csodálatos órákat.

A mezuya felillesztése után következett hagyományosan a törák chupa

valamikor közértként funkcionáló helyiség szolgált.

Kerényi András elnök (zcl) saját áldozatos munkájával és Csepel önkormányzatával kötött megállapodásával reményt adott arra, hogy a sok viszontagságon átment körzet méltó helyre költözzön, azonban a szándékok és az ingatlanadományozás is kevés volt a fizikai megvalósításhoz. Így jutottunk el mához, chanukka ötödik napjához. A fény és a remény ünnepe vetül rá erre a napra, hiszen azért gyűltünk össze, hogy a Dél-

ez csak egy klub. Ez nem így van. Lehet, hogy nincs mindig minden ünnep minden napja 100%-osan megtartva, de azt gondolom, hogy ebből a hatalmas tudásból, kultúrából, életmódból, amit a zsidó vallás jelent, aki csak egy kicsit is megőriz és továbbad az utódainak, az már hatalmas dolgot tett a jövőért, a következő zsidó nemzedékért.

Amikor egy nagyobb összeget örököltünk, felmerült a gondolat, hogy egy új, a modern világnak megfelelő, igazi nagy zsinagógát építsünk. Sok-sok vita, ellenvélemény, fanyalgás, kritika volt. Sajnos a nagyszabású tervhez a meglévő anyagi lehetőségeink kevésnek bizonyultak. Sok reménységen-keserűségen keresztül jutottunk ehhez a megfelelőnek tűnő megoldáshoz.

Az elnök asszony befejező gondolatai: Köszönetet mondunk Keller László József úrnak, aki élete megtakarítását ránk hagyva, elindított minket ezen az úton, a BZSH-nak, amely pótolta a hiányzó összeget, a helyi önkormányzatoknak, melyek évek óta jelentős anyagi segítséget nyújtanak, és nem utolsósorban nagylelkű támogatóinknak, akik lehetőségükhöz mérten kisebb-nagyobb adományokkal járultak hozzá álmunk megvalósításához!

És mindenkinek köszönöm a munkáját, amivel eljutottunk a mai nap-
hoz.

Áldott légy, Örökkévaló Istenünk, hogy megérhettük ezt a napot.”

Következett a körzet vallási vezetője, Totha Péter Joel dróséja, melyet teljes egészében olvashatnak.

„Azt beszélük, hogy volt valahol egy imaház, amely otthont adott ugyan hétről hétre azoknak, akik imádkozni vagy tanulni szerettek volna, de sajnálatos módon kinézetében is és szépségében is messze állt attól, hogy az odalátogatók igazi imaházként vagy tanházként tekinthettek volna rá.

Történt egyszer, hogy egy rabbi, akit pont erre a vidékre vitt az út-

alatti behozatala, melynek során Totha Péter Joel főrabbi zsoltárt mondott, a kántori funkciót Sáfrány Dávid látta el. A közösségből Haas Róbert, Jung Tamás, Jordán Dániel és Csillag János vett részt az ünnepélyes aktuson.

A Dohány utcai zsinagóga férfi kamarakórusát – mely a szertartás folyamán több alkalommal is szerepelt – Lázár Zsigmond karnagy irányításával hallhatták a megjelentek. Elsőként a Má tovu hangzott el. Az örökmécses lángja is fellobbant, majd Sáfrány Dávidtól a 118. zsoltár csendült fel. Megható rész, a törák körmenete következett, míg a kórus a Szimen tovoit és az Éc chájimot adta elő.

A 30. zsoltár elhangzása után a BZSH elnöke, Ács Tamás szólt az egybegyűltekhöz. Beszédéből idézzük: „Csepel, Pesterzsébet, Soroksár. Három önálló település Budapest határán kívül, a 20. század első felében. Három település, ahol már a 19. században is éltek izraelita vallású családok. Számuk ugyan a lakossághoz mérten csekély volt, de tehetségükkel, munkájukkal hozzájárultak lakóközösségük gyarapodásához mérnökként, orvosként, kereskedőként, vagy akár kétkézi munkájukkal.

A második világháború tragikus eseményei és az azt követő évek drámai változást hoztak. Becslés szerint kilencven százalék azok aránya, akik sosem tértek vissza a megsemmisítő táborokból. A túlélők elköltöztek, vagy elhagyták az országot, szétszédtek a világban.

Csepel, Pesterzsébet és Soroksár zsidóságának hitélete a 60-as évekre gyakorlatilag megszűnt.

A 2002-es esztendő volt a változás éve. Kövesi György nevéhez fűződik az akkor már három budapesti kerület zsidó életének újjászervezése. A vallásgyakorlás helyszínéként egy

pesti körzet új székhelyét itt, a Vörösmarty utcában felavassuk.

Kívánom, hogy e tágasabb terek, a magasabb szintű infrastruktúra, a jobb megközelíthetőség és ez a kis összetartó közösség garancia legyen arra, hogy egy pezsgő, sokszínű és színvonalas hitélet fog virágozni e falak között” – fejezte be beszédét Ács Tamás.

Ezután Kerényi Zsuzsa körzeti elnök köszöntötte a megjelenteket, köztük Kunos Pétert, a BZSH-Mazsihisz ügyvezető igazgatóját, Ács Tamás BZSH-elnököt, Csepel, Erzsébet és Soroksár alpolgármestereit, zsinagógakörzetek elnökeit,

előljáróit, a vallási vezetőket, Kardos Péter főrabbit, aki a 60-as évek közepétől először kántorként, majd rabbiként funkcionált e körzetben, Deutsch László főrabbit és Deutsch Péter rabbit.

Majd egyebek mellett kiemelte: „Sokszor, sokan mondták: ez a közösség meg fog szűnni, az ismétlődő rabbiválságot nem éli túl. Azt is mondták, ez nem is igazi hitközség,

ja, betért ebbe a kis béjsz medresbe imádkozni. Amikor kinyitotta az ajtót és benézett, akkor igen-csak összeszorult a szíve, és nagyon elszomorodott az eléje táruló látványtól.

Mily rettenetes ez a hely – sutogta szomorúan –, pedig nem más, mint Isten háza és az ég kapuja!

MEGHÍVÓ

A Budapesti Zsidó Hitközség
a budapesti gettó felszabadításának 74. évfordulója
alkalmából

megemlékezést tart

2019. január 18-án (péntek) 10 órakor
a Dohány utcai zsinagógában

Beszédet mondanak:

Ács Tamás, a Budapesti Zsidó Hitközség elnöke
és

Kardos Péter főrabbi

Énekel: Zucker Immanuel főkántor
Közreműködik: Dobszay Péter orgonaművész
és a Dohány utcai zsinagóga kórusa

A kegyeletes megemlékezésre tisztelettel meghívjuk.

Ács Tamás
elnök

dr. Kunos Péter
ügyvezető igazgató

Felhívjuk férfi résztvevőink figyelmét, hogy a megemlékezésen
fejfedő viselése szükséges.

Az őt körülvevő tanítványok hallották, mit mond a rabbi, és bizony nagyon nem értették, hogy ezt a tórai mondatot mire mondja, így megkérdzték tőle.

A következő választ kapták: Tudjátok, nagyon elszomorító nekem ide belépni, nem azért, mert fejedelemnek gondolom magam, ó nem, hanem azért, mert imaházaink, tanházaink nem lehetnek mások, mint megtestesítői Isten házá-
nak, ahol aztán imádságaink előtt nyílnak meg az ég kapui.

Tisztelt Rabbi urak, Elnök urak, kedves Barátaim!

Jó itt lenni, együtt veletek, mert most már elmondhatjuk mi is, hogy ha ide hozzánk betérne az előbbi történetben szereplő rabbi, akkor nem szomorúnak érezné magát, hanem jó érzéssel és örömmel mondaná el az ima és a Tóra szavait. Mert a zsinagóga rendeltetése mégiscsak az, hogy erősítsen bennünket, hogy általunk a Tóra és a szeretet fénye tudjon láthatóvá válni.

Pár hete már József történetét olvassuk fel minden sábeszkor a zsinagógáinkban. Azét a Józsefét, akinek álmai voltak, nem kicsi, hanem nagy álmai, és ezeket az álmokat nemigen tudta megélni, tulajdonképpen az álmait folyamatosan leverték, ami aztán rabszolgává tette őt. És ahogy olvassuk a történetét, előtűnik elevenednek meg és válnak József álmai valósággá. Aztán elérkezünk a Tórában oda, amikor a testvérek újra találkozhatnak Józseffel Egyiptomban, és nem ismerik fel őt.

Akkor mi történt itt? Hogyhogy nem látták meg azt, ami ennyire egyértelmű?

A bölcsék azt tanítják nekünk, hogy ha nem akarunk szembenézni a valósággal, akkor az akár egész nap ott állhat előttünk és bámulhat bennünket, akkor sem fogjuk meglátni soha. Ez történik velünk is. Beletörődünk abba, amit folyamatosan hallunk, és végül feladjuk az álmainkat. De tudjátok, a valóság mindig ránk néz, és azt mondja, hogy nem látnunk kell, hanem meglátnunk.

Most ezzel az új zsinagógával egy álom vált valóra, azok álmodták meg, akik már nincsenek közöttünk, és azok viszik tovább az álmot, akik még itt vannak, tehát az ittlévők feladata ezt jól csinálni.

Mindenkié.

Azt olvassuk Jirmijá/Jeremiás próféta könyvében, hogy csak az Örökkévaló lehet a reménység forrása Izrael fiai számára. Tudjátok, a mikve azt jelenti, hogy remény, de jelenti azt is, hogy összegyűjtött víz.

Mert ahogy a vizek egy közös pont felé folynak, hogy aztán egy közös helyen gyűljenek egybe, így az álmaink, vágyaink, imáink is egyfelé irányulnak, hogy aztán összegyűjtött vízként jó reménységünk legyen a Mindenható előtt.

Chanukka van, az avatás, a felavatás ünnepe.

Ma estétől már az ötödik napja hirdetjük a csodát, hogy miként változtatott meg egy kis korsónyi olaj mindent egy nép, egy közösség életében.

Kérem a mindenható Istent, az Egek Urát, hogy a chanukka, a felavatás igaz fénye világítsa be ezt a közösséget, és emeljen fel, őrizzen meg minden ide betérőt.

Hogy a mi zsinagógánk ne attól legyen naggyá, hogy hányan járnak közénk, hanem jóval inkább attól, hogy hányan változnak meg amiatt, hogy a mi zsinagógánkba járnak.”

A vallási vezető szép és igaz gondolatai után a márv következett, majd fellobbant a chanukija ötödik gyertyalángja, felcsendült a Hánérot hálálu (Sáfrány Dávid), majd a kórus előadásában a Máoz cur.

Igenyes állófogadás zárta a gyönyörű esemény délutánját.

Utószóként: Káldi Zsuzsa, a közösség oszlopos tagja vezetésével bejártam a létesítményt, melynek területe több mint 200 nm. Megtudtam, hogy a következő zsinagógai év szukkotjára már bibliai kerttel is szé-
pülnek, gazdagodnak. Láthattam a rabbiszobát, a 80 fős imatermet, az irodát, a tanulószobát, a kidusra-
étkezésre szolgáló helyiségeket, az előkészítővel kialakított konyhát, egy kis múzeumot, ahol tárlókban korhú dokumentumokat lehet bö-
ngészni.

Úgy hiszem, hogy újságunk olvasói nevében is kívánhatom: teljen meg a ház imával, áhítattal, békés boldogságban!

gáljuli

Zsidó emlékhelyek, létesítmények újulnak meg Kelet-Magyarországon

Ismertették a Magyar zsidó örökség útja Kelet-Magyarországon – ortodox zsidó emlékhelyek bemutatása című projektet a miskolci zsinagóga melletti imateremben.

A helyi zsidó közösség a város vezetésével közösen ünnepelte a chanukka második napját Miskolcon, ahol bemutatták a „Magyar zsidó örökség útja Kelet-Magyarországon” elnevezésű, több helyszínből álló, a kormány támogatásával induló turisztikai projektet.

Heisler András, a Mazsihisz elnöke az eseményen kiemelte, hogy uniós forrásból, kormányzati támogatással, összesen 1,4 milliárd forintból az ország öt településén zsidó vallási, kulturális és idegenforgalmi létesítmények újulnak meg, a munka a jövő év első harmadában kezdődik, és várhatóan két évig tart.

Mint mondta, olyan, hosszú távon is fenntartható idegenforgalmi szolgáltatások létrehozása a cél, amelyek megőrzik és bemutatják a keleti régió zsidóságának háború előtti kulturális, vallási és történelmi örökségét. A szándék az volt, hogy a szolgáltatások kialakítása és üzemeltetése növelje a térség idegenforgalmát, munkahelyeket teremtsen – tette hozzá.

Makón egyebek mellett a zsinagógát újítják fel, információs pontot alakítanak ki, megépítik a temetőbe vezető utat. Nyírtasson zárandokközpont épül. Nyírkállón imaszobát alakítanak ki, valamint emlékhelyet Taub Eizik Izsák csodarábbi tiszteletére. Sátoraljújhelyen vendégszállás és látogatóközpont létesül, Miskolcon pedig a zsidó közösség együttműködésével kiállítóközpontot hoznak létre. Cél az is, hogy Miskolcon és Sátoraljújhelyen megteremtsék annak a lehetőségét, hogy a létesítmények osztálykirándulások helyszínei is lehessenek.

Heisler András kitért arra, hogy a világ minden tájáról, de elsősorban Izraelből, az Egyesült Államokból és

Kanadából várhatók zárandokok ezen az öt helyszínen. Hozzátette: a 21. századi öntudatos zsidó léthez hozzátartozik a múlt megismerése, megértése, és emlékének ápolása is. A projektek megvalósítására a Mazsihisz vezetésével konzorcium jött létre.

Kiss János (Fidesz-KDNP), Miskolc alpolgármestere ismertette a város zsidóságának történetét, majd azt mondta: ez a turisztikai projekt újabb elemmel teszi gazdagabbá Miskolc belvárosát. A városnak gyarapodást,

épülést és a kulturális élet fellendülését hozták a történelmi egyházak, amelyekkel Miskolc hagyományosan jó kapcsolatot ápol évszázadok óta. A zsidó örökség bemutatásával egyszerre emlékezik a múltra a város, és változtatja meg a jelent, építi a jövőt – tette hozzá.

Az előadást követően a polgármester, Markovics Zsolt főrabbi és Heisler András közösen gyűjtött gyertyát chanukka második napja alkalmából.

Hamarosan új kóser bolt és étterem nyílik a Síp utcában

Régi igénye a rabbistületnek és a közösségnek, hogy a neológának is legyen kóser boltja és kávézója Budapesten, kiszolgálva ezzel mind-

ja kapuit az új kóser étterem és delikateszbolt.

Hosszas keresgélés után az a döntés született, hogy a kóser közértet, kávé-

A készülő étterem látványterve

azok igényét, akik kóser ételekre, italokra vágnak.

Ennek okán a közelmúltban a Budapesti Zsidó Hitközség előjárósága határozat hozott, hogy meg kell valósítani a tervet, így 2019-ben megnyit-

zót is magába foglaló kétszintes üzlet a Hitközség mellett található egykori Síp12 Galéria helyén épül meg, bízva a Dohány utcai zsinagóga és a Rumbach utcai zsinagóga közelségében, valamint a Wesselényi utca és az agglomeráció pezsgő zsidó és turisztikai életében.

Az átalakítási munkálatok már megkezdődtek. A Zsidó Múzeum kiállítása a felújított Rumbach-zsinagógában kap majd helyet, egy külön erre a célra létrehozott térben.

A Budapesti Zsidó Hitközség egésze alatt létrejövő, a BZSH százszázalékos tulajdonában álló EatKosher Kft. által üzemeltetett kóser közért, étterem és kávézó az új trendeknek megfelelő formában épül, és az első ilyen kóser vendéglátóegység lesz a kerületben, a városban, de az egész országban is.

A régi galéria belső terét az elkövetkezendő hónapokban átépítik, márciusban egy minden igényt kielégítő, modern, stílusos külsővel felszerelt étterem és közért nyílik meg a vendégek előtt.

Ami a Kosher Deli éttermi részét illeti, olasz és izraeli fogások szerepelnek a kínálatban, a földszinti részen lévő közértben pedig valamennyi kóser termék megvásárolható majd, ami a mindennapi otthoni főzéshez, sütéshez, étkezéshez szükséges.

Az építkezés fázisairól, a delikatesz és étterem jövőbeli kínálatáról folyamatosan tájékozódhatnak majd. Ha tesszük Önöknek, lájkolják a vendéglátóegység Facebook-oldalát, ahol naprakész információkat kaphatnak a munkálatok előrehaladtáról és a nyitásról.

ARGENTÍNA ÉS A NÁCIK Menedék Európától távol

A második világháború végén a romokban heverő Harmadik Birodalom vezetőinek többsége fogságba esett vagy megölték, illetve öngyilkos lett. Sokan azonban elmenekültek, ki több, ki kevesebb sikerrel. A sikeresen eltűnők nagyobb része nem akarta megkockáztatni, hogy Európában maradvan felismerjék – a legtöbben Dél-Amerikába mentek, azon belül is Argentínába.

A leghíresebb Argentínába menekült náci vezető a „végső megoldás” legfőbb kivitelezője, Adolf Eichmann volt. Őt 1960 májusában az izraeli Moszad és Sin Bet ügynökei innen rabolták el és állították bíróság elé Izraelben. Az európai zsidóság jelentős részének kiirtásában vállalt kulcsfontosságú szerepéért kötél általi halálra ítélték.

Habár Argentína korántsem vörös szőnyegen fogadta a Harmadik Birodalom fontos személyeit, kijelenthető, hogy számos esetben szemet hunyt jelenlétük felett – Eichmann például a fővárosban, Buenos Airesben élt Ricardo Klement álnéven, amikor elfogták. Az országból azért illegálisan vitték ki az izraeli ügynökök, mert korábban volt már rá példa, hogy Argentína nemet mondott háborús bűnösök kiadására.

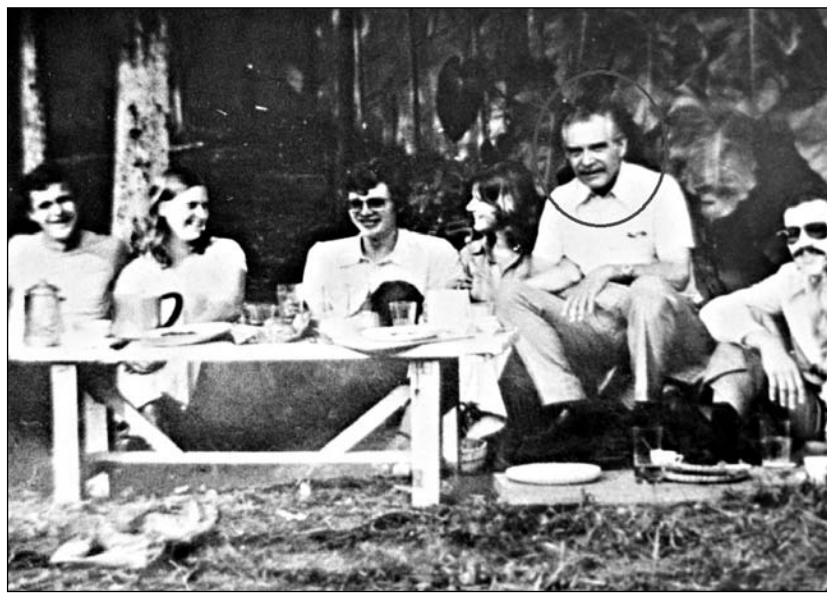
Josef Mengele, az auschwitzzi „halál angyala”, aki különösen kegyetlen emberkísérleteiről vált hírhedtté, még Eichmann-nál is kevésbé ügyelt kiléte rejtegetésére, annak ellenére, hogy az izraeli mellett a nyugatnémet hatóságok is körözték: valódi nevére szóló argentinai tartózkodási engedéllyel élt szintén Buenos Airesben, ahonnan egy alkalommal még Európába is látogatott az 1950-es években. Mengele esetében forró nyomon haladt a Moszad nyomozása, azonban a több sikeres vállalkozást is üzemeltető egykori katonaor-

gyobb, Németországban kívüli náci rendezvény. Argentínában több százezer német bevándorló élt ekkoriban, és a rendezvényt a német külügy hathatós közreműködésével tartották meg – az argentin fasiszta ifjúsági szervezet, a Nacionalista Ifjúsági Szövetség szürke inges tagjai mellett a német Hitlerjugend és az SA is képviseltette magát.

Az 1946-tól hatalmon lévő Juan Perón elnök főszerepet játszott az argentinai „menekülőút” létrehozásában: ő adta ki a parancsot a felállítására. Perón szándéka az volt, hogy a katonai és tudományos háttérrel rendelkező náciak legyenek segítségére Argentína fejlődésében. Az elnök korábban katonai megfigyelő volt Európában, Olaszországban az alpesi hadviselést tanulmányozta 1939-ben – ekkoriban kezdődött vonzalma Mussolini és Hitler ideológiája iránt.

Titokban azt az utasítást adta európai diplomatáinak és hírszerzőinek, hogy a meglévő spanyolországi és olaszországi, illetve vatikáni útvonalak mellett Skandinávián, Svájcban és Belgiumon keresztül építsék ki a „patkányjáratok” rendszerét, amelynek segítségével több ezer SS-tisztet és náci párttagot csempészték ki Európából az évek során (Eichmann például 1950-ig Ausztriában élt, csak ezután jutott ki hamis papírokkal a dél-amerikai országba). Nem véletlen az sem, hogy az Adolf Hitler esetleges életben maradásának kérdését vizsgáló, 2014-ben nyilvánosságra hozott amerikai FBI-dokumentumok is az Argentínába vezető „patkányjáratokat” vizsgálták első sorban, a náci vezér nyomai után kutatva.

Perón nem csupán német háborús bűnösök és náci párttagokat bújtatott: 1948 novemberében Argentínába érkezett Ante Pavelic, a horvát usztasa mozgalom és a háború alatti, számos komoly bűnt és népirtást

Josef Mengele valahol Dél-Amerikában az 1970-es években

Kép forrása: homeseecurity.press

vos Brazíliába költözött át, és itt is halt meg 1979-ben.

Eichmann és Mengele esetei korántsem egyediek, és nem függetlenek Argentína általános hozzáállásától a Harmadik Birodalomhoz. 1938-ban például – az Anschluss, azaz Ausztria és Németország egyesülésének megünneplésére – több mint 15.000 ember (egyések szerint 20.000-en is lehetnek) vett részt egy, a náciakat támogató gyűlésen Buenos Airesben – ez a valaha volt legna-

elkövető német bábákkal, a Független Horvát Állam vezetője is. A következő években jó viszonyt ápol az elnökkel, akinek biztonsági tanácsadóként is dolgozott. Pavelic Perón bukását követően Spanyolországba költözött, ahol szintén menedéket kapott. 1959-ben halt meg.

Az Argentínában élő náciakhoz kapcsolódó valóságos levéltár került elő 2017 júniusában, amikor a rendőrség lefoglalt egy nagy gyűjteményi különféle, a Harmadik Birodalomhoz kapcsolódó emléktárgyat, köztük kitüntetések és egy Hitler-fejszobrot. A gyűjtemény tartalmazott egy jelentős adag levelezést is, amelyből fény derült Argentína berlini nagykövetsége és a náci rezsim közti kommunikációra is – többek között arra, hogy Argentína „nemkívánatos bevándorlóknak” tartotta az oda készülő zsidó menekülteket, akiket nem volt hajlandó fogadni.

Múlt-kor

A Mazsihisz ultrahangos inhalátort adományozott a Bethesda kórháznak

A „zsidó-keresztény együttműködés a gyermekek gyógyulásáért” jegyében a Magyarországi Zsidó Hitközség Szövetsége akárcsak tavaly, idén is egy lélegeztető géphez kapcsolható ultrahangos inhalátort és gyógyszerporlasztó készüléket ajándékozott a Bethesda Gyermekkórháznak.

A több százezer forintot érő készülékre nagy szükség van az intézményben, a főigazgató azt is megjegyezte, hogy a magyar egészségügyben a zsidó szertetszolgálatoknak évszázadok óta nagy szerepük van. Az orvosi eszköz mellett az intenzív osztályon fekvő gyerekek számos apró ajándékot is kaptak a szertetszolgálatától.

A készüléket Heisler András, a Mazsihisz elnöke és Radnóti Zoltán főrabbi, a rabbistület elnöke adta át dr. Velkey Györgynek, a Bethesda főigazgatójának. A beteg apróságok a Mazsihisz által a közelmúltban szervezett Micva (jótekonyság) napon készített ajándékokat kaptak.

Párásítókra azért gondoltunk, mert tulajdonképpen ennek az a funkciója, hogy a lélegeztető körben, amivel lélegeztetjük a súlyos állapotú gyerekeket, ezt bekapcsolva felmelegített és megfelelően és garantáltan jó minőségben párásított levegőt tudunk bejuttatni a gyerekeknek – nyilatkozta a Hír TV-nek Velkey György, a Bethesda Gyermekkórház vezetője.

Új Élet

ÉNEK ÉS IMÁDSÁG EGY ÉLETEN ÁT

GIORA SARON 70 ÉVES

Hiába a megváltoztatott (héberesített) név, ő mindig megmaradt Sándor Gyurinak, így ismeri mindenki.

Kaposvárott született 1949. január 11-én, ahol édesapja, Sándor Ernő kántorként működött. Négyéves volt, amikor először lépett közönség elé egy chanukkai ünnepségen a hitközségben. Dr. Krausz Henrik rabbitól tanulta az első héber betűket, szavakat, a vallás alapvető szabályait.

1957 telén költöztek a fővárosba, ahol Gyurit hamarosan a szeretett Zoldán bácsi vette védőszárnyai alá, és a pesti zsidó közösség széles körben megismerte. A jövő magyar kántorát látták benne, közben színház-imádatának is hódolt, gyerekszínházban szerepelt, s az operát választotta pályaként, amihez a boldogult Kelen Tiborhoz fűződő barátsága vitte közelebb. Közben csellózni tanult. A kántorság, a templomi ének mindvégig szerves része volt életének. Rajongott a kor nagy kántoraiért, Ábrahámsohn Manóért és Sirota Sándorért. Édesapja és Zoldán bácsi mellett nagy figyelemmel kísérte Stern László és Lóránd Márton főkántorok működését. A kántori improvizáció művészetének alapjait Lórándtól sajátította el. Bár

micvó avatása után rendszeresen előimádkozott több pesti templomban. Dr. Schwarcz Mór főrabbi is tanította, biztatta.

14 éves korában fellépett a televízió Ki mit tud? versenyén, majd egy kellemetlen epizód után (felismerték és lebüdöszsidózták a villamoson) úgy döntött, hogy édesanyjával Izraelbe vándorol.

Izraeli élete nem volt könnyű. Először kibucba került, majd Haifán telepedett le, ahol kitanulta a cukrászatot. Sokat dolgozott édesanyjával együtt, hogy fenntartsák magukat, és közben délután és este folytathassa iskolai és zenei tanulmányait a haifai konzervatóriumban. Az izraeli magyar és héber közösség hamar megismerte, és az egész országban fellépett. 1967-ben bevonult a hadseregbe.

Már katonaként bekerült az izraeli Operába, ahol 15 éven át működött. Kántori tanulmányait is folytatta, egyik mestere a magyar Vándor Jenő volt. 24 évesen elfoglalta első állandó kántori állását. 1973-ban végezte első őszi nagyünnepi funkcióját, de az istentiszteletet csak a muszáf végéig vezette, mert kitört a jom kippuri háború, és a szünetben már jelentkeznie

kellett tartalékosként katonai alakulatánál. Az Izraelben töltött 20 év során három háborút élt végig, közülük egyet tényleges, kettőt tartalékos katonaként.

Több izraeli és külföldi ösztöndíjat nyert el, így került európai impreszariók és operaházak közelébe.

1984-ben kitűnő kántori pozícióra kapott ajánlatot, amit elfogadott, s azóta az Egyesült Államokban él. Úgy kántori, mint operai karrierjét folytatta. Európa több országában és Amerikában parttól partig szerepelt, rendezett, koncertezett.

Olyan nagyságoknál tanult, mint Tito Gobbi, Hermann Prey, Giorgio Tozzi, Virginia Zeani. Világhíró énekesekkel lépett fel, mint Plácido Domingo, Renata Scotto, Nicolai Ghiuselev, John Vickers, Maria Chiara, Carol Neblett, Deborah Voigt és mások. Többek közt olyan karmesterek keze alatt, mint Zubin Mehta, Julius Rudel, Alberto Zedda stb. Végigénekelte a drámai és karakter bariton szerepeket, valamint az operettrepertoár jelentős részét. Kilencven szerepet alakított, a legnagyobbaktól a legkisebkekig. Nagy kedvencei a Rigoletto címszerepe, Tonio

(Bajazzók), Leporello (Don Giovanni), Bartolo (Sevillai borbély), valamint a Denevér Frosch börtönőre, amit 110 előadáson játszott, két különböző nyelven.

Koncertezett a világ legjobb kántoraival, Sternnel, Bagleyval, Rabinovitzcal, Millerrel, Motzennel, Mizrachival.

Izraelivé vált 1964-ben? Persze! Amerikaivá lett 1984-ben? Persze!

De végső soron örökre megmaradt a magyar zsidó közösség „sándorgyurijának”. Több mint ötvenévi távollét után is tökéletesen beszél magyarul, még a pesti szlenget is ismeri. Boldog, amikor itthon van, előimádkozik a Dohányban, a Thökölyben, a Hegedűsben, vagy szülővárosa kicsiny közösségében Kaposvárott, ahol ma is ott hon van, és családtagként fogadják. Szoros barátság fűzi kollégáihoz, Fekete László és Klein Ervin főkántorokhoz, Schöner Alfréd és Kardos Péter főrabbihoz és sok más pályatársához úgy a kántori, mint az operai világban. Élete nagy álma vált valóra, amikor 10 évvel ezelőtt gyermekkori legjobb barátja, Kelen Péter Kossuth-díjas operaénekes ajánlatára az Operaház Tosca előadásán fellépett.

Talán úgy mondhatnánk: külföldön lakik, de egy kicsit itt él velünk.

Nyugdíjasként is folytatja kántori működését, tanít, előadásokat tart nemcsak zenéről, hanem a zsidó vallásról és a holokausztról, melynek szülei túlélői voltak, és ő ismeri annak minden részletét. Hívei, barátai tisztelte övezi, felesége, két gyermeke és három unokája szeretete veszi körül.

Nyugdíjba vonulása óta egy másik templomba jár, és mint mondja, ott fizető tag, így joga van mindent kritizálni, még önmagát is.

Jó egészséget 120 évig, Sándor Gyuri!

Új Élet

Stern rabbi lajtorjája

וְהָיָה שָׁלֵם מִכָּבָר אֶרְצָה, וְרָאשׁוֹ, מִגִּיעַ הַשְּׁמִימָה; וְהָיָה מִלֵּאכִי אֱלֹהִים, עֲלִים וַיְיָדִים בּוֹ.

„Íme, egy létra állt a földön, melynek csúcsa az égig ért, és íme, Isten angyalai fel és alá jártak rajta.” (Mózes I. 28/12.)

A történetet, amit meg szeretnék osztani, Édesapám barátja, Moldován Herman (Alter Chajim ben Jitzhák Mendel) mesélte. Legyen emléken áldás!

Előzményként annyit, hogy a máramaroszi zsidó közösség 1725-ben alakult. A század ötvenes éveiben az egész közösség eltévelyedett, és David Frank mozgalmának hívei lettek. A frankizmus örült, vad, perverz szekta volt. Hersh Abrahamovits, Máramarosziget első rabbija, nem tudott hatni híveire. Könyörgése süket fülekre talált. Elkeseredettségében, fájdalomban felakasztotta magát. A zsidók lassan feleszméltek, szánták-bánták tettüket. Nagy mellveregetéssel bűnvallomással visszatértek ősük vallásába. A történet után senkit sem tudtak Szigetre rabbinak szegődteni. Mindenki messze elkerülte a bűnös várost. 1800 körül David Stern, már idős korában, elfogadta a felajánlott tisztséget. Rövidesen fia, Josef Stern követte a rabbiszékből. Emberszeretettel ismert, kellemes modorú ember volt. Hívei vakon ragaszkodtak hozzá. Betegsége miatt nem tudta sokáig ellátni a feladatait. Visszavonult szülőfalujába, Bárdfalvára, és ott élt. Sziget újra rabbi nélkül maradt. Amikor Josef Stern meghalt Bárdfalván, a falu rabbiját, a sátorlajaujhelyi rabbi Moshe Teitelbaum unokáját, Jehuda Jekutiel Teitelbaumot kérték fel a temetésére. Búcsúztatóbeszéde annyira meg hatotta a szigeti gazdag Kahane családot, hogy felkérték, legyen Sziget főrabija. Jehuda Jekutiel Teitelbaum elfogadta a felkérést. A történet vele kezdődik.

Az új rabbi chászid volt. Nem tetszett a városnak, személye megosztotta a szigetieket. Még kötődtek az elhunyt Josef Stern emlékéhez, az új rabbitól idegenkedtek. Jehuda Jekutiel, akit mindenki csak rabbi Lejbnek nevezett, egyszer magához hívatta a szigeti zsidókat. Bejelentette, hogy rövidesen Josef Stern „fürdőjében” szándékozik alámerülni. Mindenki csodálkozott. Az, amit rabbi Stern fürdőjének neveztek, nem is volt igazi rituális fürdő. Négy oszlopon volt egy szedett-vetett fedél, és alatta egy kút. Nevezetessé azzal vált, hogy a rabbi minden pénteken és minden ünnep előtt, akár télvíz idején is, lemászott egy létrán. Télen betörte a jeget, és megmártózott a dús, jég hideg vízben. A rabbi halála után a „mikvét” senki sem használta. Elfelejtették! A tető leomlott, a kút eliszaposodott, majd attól való félelmükben, hogy valaki beleeshet, a nyílást betömték. Csak a létra maradt, emlékül a rabbiház istállójának fedele alá szerelték.

Amikor Jehuda Jekutiel bejelentette, hogy alámerül rabbi Stern mikvéjében, mindenki kinevette. Rabbi Lejb felkért néhány embert: keressék meg a helyet, és ássák ki a kutat. Az emberek megtalálták, ástak szorgalmasan. A létra hosszáról tudták, milyen mélységig kell ásniuk. Elérték, de víznek nyoma sem volt. Rabbi Stern nem akarja, hogy az új rabbi használja az ő kútját, ezért „elzárta a csapot” – mondogatták.

Mindennek ellenére egy esti imát követően Jehuda Jekutiel közölte, hogy a következő péntek reggel a sábesz tiszteletére rabbi Stern kútjában alá fog merülni. Pénteken kiment a helyszínre. Sok érdeklődő várta, furdalta oldalukat a kíváncsiság, mi fog történni. A kút szárazon tátongott. Lejb rabbi biztatta a munkásokat, ássanak még egy keveset. Láss csodát: egy kis víz jelent meg a kút mélyén.

– Elég! Nem kell tovább ásni! – szólt a rabbi. Levette ruháit, és a létrán leereszkedett a mélybe. Lelépett a létra utolsó fokáról, de a víz a bokájáig sem ért. Az emberek egymásra néztek, majd hangos hahotában törtek ki. Akkor hirtelen és váratlanul a víz nőni kezdett a kútban, rövidesen a rabbi álláig ért. A rabbi állt a hideg vízben, és ahelyett, hogy alámerült volna, megkérdezte a jelenlevőket:

– Van itt valaki, aki emlékszik Josef Sternre, amikor még fiatal volt?

– Van egy idős ember, aki ismerte rabbi Sternt – válaszolták a jelenlevők.

Rabbi Lejb kérte, kerítsék elő az embert, ő addig a vízben maradt. Az idős ember a küldöttek unszolására rövidesen megjelent a helyszínen.

– Emlékszik még rabbi Stern sámeszára? – kérdezte a rabbi. – Emlékszik a sámeszre, aki felakasztotta magát a zsinagóga csillárjára?

Mire az ember:

– Mit számít az már! Nem is jó arra emlékezni, sok évvel ezelőtt történt! Akkor történt, amikor maga még fiatal fiú volt.

A rabbi nem hagyta magát. Biztatta az öreget, aki belekezdett a történetbe:

– Különös, magányos, istenfélő, de együgyű ember volt rabbi Josef Stern sámesza. Mindenki mesüggének találta, mert volt egy megrögzött szokása. Minden szerdán elkezdte fényesíteni a zsinagóga nagy csillárját. Megtisztította az előző hét gyertyacseppjétől, és addig fényesítette, amíg már ragyogott, mintha aranyból lenne! Közben hangosan dalolva ismételte: „Isten kedvéért teszem! Isten kedvéért teszem!” A zsidók megszokták, és a fényes csillár látványa hozzátartozott a zsinagógájukhoz. Azután történt valami. Amikor egy nap a zsinagóga előtt gyülekeztek, az ajtó zárva volt. Mit volt mit tenni, feltörték a zárat. Bementek, és a sámeszt ott találták felakasztva. Saját övén lógott a fényes csilláron.

Ekkor rabbi Lejb, aki még mindig a vízben állt, mesélni kezdett:

– Igen! Akkor, azon a napon a sámesz hamarabb végzett a csillár fényesítésével. A csillár ragyogott, mint a Nap, és a sámesz állt bénán, és kérdezte magától: „Mit tehetnék még Isten kedvéért való?” Ott állt magában, megzavarodva. A csillár fényesítése volt a legfontosabb dolga életében. Mit tett hát? Isten kedvéért felakasztotta rá magát. Elborult tudatában azt hitte, ez az, amit még megtehet Isten tiszteletére.

Lejb rabbi folytatta:

– A múlt héten megjelent álmomban rabbi Josef Stern. Elmondta a történetet, és felkért: „váltuk meg” a szegény sámesz nyughatatlan, eltévelyedett lelkét!

A rabbi, befejezve a történetet, alámerült a kút vizében. Amikor előbukkant a vízből, így szólt:

– Mondjátok, alkalmas az idő, hogy megváltsuk a sámesz lelkét? Csak mi közösen válthatjuk azt meg.

A megdöbben zsidók fennhangon mondták:

– Igen! Igen! Igen! Váltuk meg a sámesz lelkét!

A rabbi tovább beszélt:

– Nos, ha így gondoljátok, akkor én is mondom veletek: Igen! Igen! Igen! Ezen a szent helyen mi most közösen megváltjuk a sámeszt. Találja meg árva lelke a nyugalmát a másik világban!

Jehuda Jekutiel feljött a kútból, és amint lépkedett egyre feljebb, létrafokról létrafokra, mindenki legnagyobb ámulatára a víz apadni kezdett a kútban. A végén egy csepp víz sem maradt benne.

Lejb rabbi lassan a szigetiek szívéhez nőtt. Helyreállította a kutat, fedelet építtetett föléje. A kút mellé a rabbinak is építettek egy másik mikvét, amit ő használhatott egyedül. Ám ha olyan történt, amire nem talált kiutat, ha segíteni kellett valakin, aki elkeseredettségében hozzá fordult, mindig leereszkedett a létrán rabbi Josef Stern kútjába. Az angyalokra gondolt, akik Jákob történetében a „lajtorján” ereszkedtek a földre, hogy segítsenek az embereken. A létrát leeresztette a száraz kútba. Amikor leért a kút mélyére, akkor elmondta a zsoltár szavait: „A mélységből hívlak, Örökkévaló! Uram, halld meg hangomat, légy figyelmes könyörgésem szavára... Bízál, Izráel, az Örökkévalóban, mert Ővé a szeretet, sokrétű a segítsége...” A kút ilyenkor megtelt vízzel, amely rövidesen az álláig ért, és ő boldogan alámerült. Bizonyos volt benne, hogy Isten meghallgatta imáját, és segíteni fog azon, akiért ő a mélységből szóltott.

(Facebook)

A városban mindenki tudta: ez rabbi Josef Stern kútja, mellette a másik Jehuda Jekutiel Teitelbaum rabbi mikvéje. Azután eltelt száz év, és ez alatt Sziget minden főrabija időnként a „lajtorján” lemászott a kútba, és az égi segítség nem várattott magára.

Aztán történt valami. 1943-ban egy éjjel eltűnt a létra. Senki sem tudta, hova lett. Rossz előjelenek tartották. Tanácsstalanok voltak. Követeket küldtek a wisnitzer Hager rabbihoz. Kérték, adjon magyarázatot. Hager rabbi ezt a választ adta: „Jöjj és láss! A felső birodalomból a lelkek létrán ereszkedtek a mélybe. Most a létrát elvették! Lesznek, akik bár jól tudják, hogy nem fog sikerülni, megpróbálnak lejutni a mélybe! Semmi értelme, mert maga Isten keze nyúlt le, és vette a létrát magához!”

A szigetiek nem hagyták magukat! Csináltak másik létrát, és rábírták a főrabbit: ereszkedjen le a kútba... de a kút száraz maradt...

1944. május 16-án, majd 18-án, 20-án és 22-én minden szigeti és máramaroszi zsidót marhavagonokban Auschwitzba deportáltak. A nagy zsinagógát felrobbantották. A kútnak meg a mikvének, amelyek a nagy zsinagóga mögött voltak, nyomuk veszett. Ahogy mintegy 40 ezer zsidó is eltűnt a történelemből.

Hogy mi lesz? Ki tudja. Talán egyszer valaki rálel a kútra. Talán egyszer a létra is előkerül. Valaki veszi a létrát, és lemászik a kútba. Akkor talán a kút újra megtelik vízzel, és felhangzik lentről a régi fohász: „A mélységből hívlak, Örökkévaló!” Akkor tudni fogják, hogy az Egek Ura meghallotta a könyörgést, és odafigyel a hangra, hiszen: „Ővé a szeretet, sokrétű a segítsége.” Igen!

מֶה-שֶׁיְהִיָּה, הוּא שֶׁיְהִיָּה, וּמֶה-שֶׁבָּעֵשָׂה, הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה

„Ami volt, az lesz, ami történt, az történni fog...” (Kohélet 1/9.)

Talán egyszer... Igen, talán majd egyszer... Máramaroszigeten!

Legyen a történet Moldován Herman és az egykor volt nagyszámú szigeti zsidó közösség emlékére!

Szerdócz J. Ervin

Idén is volt chanukka! (Jövőre is lesz!)

Miskolc

Heisler András, a Mazsihisz elnökét országjárása közben az ünnep egyik napja Miskolcon érte. Képünkön ő gyújtja meg a gyertyát Markovics Zsolt főrabbi és hívei társaságában.

Fotó: Czeglédi Zsolt / MTI

Pécs

A hitközség fenntartásában működő Dr. Szántó László Szeretetotthonban *Schönberger András* főrabbi köszöntötte a megjelenteket, felidézte az ünnep jelentőségét. Az első gyertya meggyújtására *Goldmann Mátyás* kislányt kérte fel.

A 8. napon is Goldmann Mátyás gyújtott gyertyát, ezúttal a hitközség székházának nagytermében. A közös imádság után a főrabbi a chanukka hagyományairól szólt.

2016-ban alapította a „Schweitzer József-díj a pécsi zsidóságért” elnevezésű kitüntetést a hitközség. *Goldmann Tamás* elnök felelevenítette, hogy díj névadója, dr. Schweitzer József 34 évig töltötte be a pécsi főrabbi címet, tevékenysége felejthetetlen. Emlékét őrzi ez az elismerés, melyet évente két személynek adományoznak a hitéleti tevékenység során és a közösségi életben nyújtott kiemelkedő teljesítményért. A gyertyagyújtások után került sor a

2018. évi díjátadásra. Kitüntetésben részesült *Molnár G. Judit*, a Művészetek Háza egykori igazgatója, aki egyik kezdeményezője volt a Pécsi Magyar–Izraeli Baráti Társaság megalakításának. Éveken keresztül aktívan részt vett a hitközség kulturális rendezvényeinek szervezésében. A hitközség Gyertyaláng című tájékoztató lapjának szerkesztője, a zsidó hagyományok őrzésének segítője, *Mitzki Ervin* kapta a második díjat.

Befejezésül a Not King but Queen kvartett többségében zsidó zene előadásával szórakoztatta a megjelenteket.

M. E.

Salgótarján

Díszbe öltözött a Tarján vendéglő és rendezvényközpont nagyterme a hitközség által rendezett ünnepségre, melyen több mint félszázan vettek részt, még Budapestről, Miskolcra, Mátravárról is érkeztek vendégek.

Tóthné Rómer Klára elnök köszöntötte a híveket és a fellépő művészeket, sajnálatát fejezve ki, hogy a közösség legidősebb tagja, a pásztori *Neumann Lajos*, továbbá *Neumann Péter* betegség miatt nem lehet jelen. Ezután rövid tájékoztatást adott egy Salgótarjánhoz közeli község zsidó vonatkozású eseményéről. Cerecen a hajdani zsidó temetőben táblát helyeztek el a halottak és a megsemmisített sírkert, illetve az itt élt zsidóság emlékére. Ezért a *Simon* családot, az anyagi támogatásért pedig a salgótarjáni *Wilhelm Babit* illeti köszönet.

Az ünnepi gyertyagyújtást különösen meghitté tette, hogy a lángokat az általuk előadott áldások kíséretével először két gyermek, az ötéves *Tóth Jonatán* és a nyolcéves *Tóth Rafael* lobbantotta fel, őket követte *Keszler Árpád*, a hitközség alelnöke és a Budapestről érkezett vendég, *Darvas György*.

A Máoz cur elhangzását követően *Tóth Sándor*, a zsidó vallástudomány doktora, az ORZSE nyelvviszgaközpontjának vezetője foglalta össze tömören és közérthetően az ünnep lényegét. Mint mondtotta, itt és most tőlünk függ, hogy miben látjuk a chanukkai csoda lényegét. Egy történelmi példát is mondott, dr. Dömény Lajos, a magyarországi cionista mozgalom elismert személyisége, a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának megalapítója 1910-ben elhangzott beszédéből idézett: „Nekünk, a Zsidó Nemzeti Alap híveinek hatványozott örömmel van okunk és jogunk ünnepelni a chanukka, a felszentelés ünnepét. Nekünk a chanukka nem csupán emlékünnp, valahol messze, valaha. Mi is, mint hajdan az oroszországi makkabeusok, a hontalanná vált testvéreinknek otthont, hazát és szabadságot adunk – és a hajdani csodák, habár új formában, megismétlődnek.” Ez az alapítvány ma egy modern, 21. századi ország, a többi között egy zöld Izrael további gazdagí-

Zuglói vastaps! Várhelyi Éva, Neumark Zoltán, Anna Ihring és Markovics Csaba

tásáért küzd, például több mint 240 millió fát ültetett országszerte. Ez is napjaink csodái közé tartozik, és korántsem az egyetlen.

Az ünnepi hangverseny műsorát a korábbi évek gyakorlatának megfelelően idén is *Tóth-Takáts Judit* egyházzenei doktor, előadóművész (zongora), az ORZSE adjunktusa állította össze. Először *Tóth Rafael* ült a zongorához, aki chanukkai dalokat játszott. Ez volt az első koncertfellépése, hosszan tartó taps lett a jutalma. A továbbiakban *Cser Erzsébet* énekművész, akinek több CD-je is megjelent és rengeteg kül- és belföldi fellépéssel büszkélkedhet, *Tóthné Horváth Alexandra* csellista, valamint *Tóth-Takáts Judit* adott elő változatos műfajú és tartalmú műveket. Egyebek mellett több népszerű, zsidó szerzők által írt műdal, Edith Piaf szanzonja, továbbá Mendelssohn, Ayzayan és Dunajevszkij egy-egy szerzeménye, illetve azok egy-egy részlete csendült fel a hálás közönség szünni nem akaró tetszésnyilvánításától kísérve.

Ezután a hitközség ebédrel és természetesen fánkkal látta vendégül a közösség tagjait, illetve a meghívottakat, a gyermekeket pedig gazdagon megajándékozta.

Bódi Tóth Elemér

Zugló

A zuglóiak ugyan Zuglóban tartották idei ünnepségüket, de még mindig idegenben. A Scheiber-iskola aulájában mintegy százán láthatták *Kardos Péter* rabbi gyertyagyújtását, énekelhették vele a hagyományos dalokat. Az üdvözlő szavakat ezúttal *Kiss Henriett*, a Mazsihisz alelnöke mondotta el. A művészi műsorban *Markovics Csaba* és *Anna Ihring*, a bécsi Staatsoper, valamint *Várhelyi Éva*, a budapesti Operaház tagja lépett fel. Ezt követően *Beregi Péter* és *Heller Tamás*, a volt Mikroszkóp Színpad művészei szórakoztatták a nagydíjnyertes, de nagyon! Az est zenei aláfestését *Neumark Zoltán* zongoraművész biztosította.

Természetesen a hagyományos fánk és az üdítők elfogyasztása sem maradhatott el.

Beszélgetés Király Kinga Júliával

A Hunyadi téri Ohel Ávrám zsinagógabeli Generációk Klubja egyik hétfő délutáni vendégét, a fiatal, vonzó Király Kinga Júliát, több sikeres kötet szerzőjét és számos fordítóját Deák Gábor kérdezte. Együtt mutatták be az eladások alapján máris nagyon népszerű művet, *Az újakezdés receptjeit*. Júlia óriási történelmi és kortörténeti tudását irigylem, és azt is, hogy olyan célok megvalósítását tűzheti ki célul önmagának, amelyek elismerést hozhatnak számára s motivációt a következő kötet megírásához.

Azon a bizonyos hétfőn már megbeszéltük, hogy az eddigi promóciókhoz, reklámokhoz képest kicsit más szempontok szerint feltett kérdéseimre válaszol egy interjú során.

Ezt olvashatják most, s egy kicsit ezzel szeretnék még nagyobb kedvet csinálni a remekbe szabott könyv megvásárlásához.

Mi inspirált ennek a könyvnek a megírására, az előzetes kutatásokra, interjúkészítésekre, és volt-e útvonaltervez?

Néhány éve, valamikor 2015 táján ébredtem rá, hogy szinte semmit nem tudok az erdélyi zsidó konyháról. Otthon, Erdélyben persze még a nem zsidó családokban is népszerű volt a csólent, ahogy a sóletet hívják, és viszonylag gyakran sütnek flódnit is. De hogy vannak-e további ételek, hétköznapiak és ünnepek, arról fogalmam sem volt. Ez már önmagában is további kérdéseket vetett fel: elsőként azt, hogy létezett-e valaha olyan, kimondottan erdélyi zsidó konyha, ami eltér az anyaországitól – itt elsősorban a budapesti polgárosodottabb, monarchiás ízekre és ételekre gondolok. Az is világos volt, hogy a kérdéseimre főként holokauszt-túlélőktől kaphatok választ. Azért tőlük, mert ők még láthatták az édes-

anyákat főzni, emlékezhetnek az ételekre, de legalábbis fel tudják idézni a kamaszkoruk ízeit. Úgyhogy 2016 elején hazautaztam Marosvásárhelyre, a szülővárosomba, és elkezdtem az interjúzást. Eleinte tényleg csak a receptek érdekelték. De hamar kiderült, hogy minden étel mögött ott vannak a családhoz, következésképp az elhurcoláshoz és a veszteséghez is szorosan kapcsolódó emlékek – tehát a sóá. Legtöbb esetben nem csak egyszer látogattam el a beszélgetőtársaimhoz: volt sok-sok marosvásárhelyi állomás, szintén többször utaztam Erdéltre (Szatmár) és Máramarosra, illetve volt egy Nagyvárad–Kolozsvár körút is.

Mennyire sajnál még a veszteségtudat? Szomorú tény, hogy egy étel íze receptje a csonka család tagjában azonnal felszínre hozza a múltat...

Az interjúzás során sokszor kerültem torokszorító helyzetekbe, amikor nem voltam felkészülve. Ugyanis épp az ételek hordozták azokat az emlékérekeket is, amelyek az elvesztett családtagokhoz kötődtek. Sokszor megesett, hogy bizonyos ételeket az interjúalanyaim 1944 óta nem ettek. Ezekben az esetekben nagyon nehéz volt megküzdeni az emlékekkel. Nehéz volt kérdezőként is, egyszerűen: emberként átsegíteni a beszélgetőtársaimat ezeken a pillanatokon. Mászor egészen semlegesnek tűnő emlékfoszlányok vezettek megrázkódtatáshoz. Például a péntek esti húslevesben főtt marhaszegy íze és állaga. Mert felszínre hozta, hogyan versengtek a testvérek az asztalnál, hogy a hús „szálkásabb” részeit kapják. És akkor felbukkant a legkisebb testvér emléke, aki szintén nem élte túl.

Volt, aki csak egy-egy étel ízére, más pedig az elkészítésére emlékszik.

Az ételekre, következésképp a közösség háború előtti szokásaira való

emlékezés nagyon változó képet adott. Egyrészt a román kommunizmusba való megérkezés szinte kivétel nélkül ellehetetlenítette a városi emberek számára a szombat megtartását, így apránként felszámolódtak a péntek esték is. Ahogy az egyik interjúalany mondta: „Lassan kicsurogtak az ünnepek.” A beszélgetéssorozat alatt egyetlen olyan asszonnyal találkoztam, az erdélyi Kain Helenával, ő azóta már sajnos nincsen közöttünk, aki élete utolsó pillanatáig kóser maradt. Illetve találkoztam még egy máramarosi asszonnyal, aki törekedett ugyan kósernek maradni, de nála már voltak tréfli tényérok is. Az alapanyagokat tekintve három dologból főztek leginkább, ha erdélyiesen akarom mondani: fuszulykából (bab), pityókából (krumpli), káposztából. A fűszerezés pedig nemes egyszerűséggel: só, bors, olykor édes paprika.

Tulajdonképpen szegénység/gazdagság mentén tagolható leginkább az erdélyi zsidó konyha. A csólentnek is volt szegényesebb változata, amikor pár darabka marhahús került az ételbe, vagy zsemelével töltött libanyak. És van a telített verziója, amikor a füstölt libamell, marhaszegy, tojás, töltött nyak mind belefőtt.

A könyvben 10 ember élettörténete mutatkozik meg, sok esetben ezek a sorsok valamiképpen érintik egymást. Van, hogy egy rég nem kóstolt étel révén, vagy egy közös lágeremlék révén, esetleg a kommunista idők üldöztetései révén, például amikor kiderült, hogy ugyanaz a szekuritációs tiszt zaklatja a könyvben megszólalókat éveken át. Vége-hossza nincs az érintkezési pontoknak, ám mindegyik – sajnos! – a valamikori erdélyi zsidó közösség fokozatos szétszórását körvonalazza: előbb a soával kapcsolatos közös pontok, aztán a kényszerű alijázás, amikor a Ceausescu-rezsim

Király Kinga Júlia és Deák Gábor

gyakorlatilag eladta a zsidókat, és végül odáig vezetett, hogy a háború előtt közel 200.000 lelket számláló közösség mára 1000 tagúvá csökkent... Ki sem merem mondani, hogy innen milyen könnyen sorvad tovább az emlékezet!

Milyen volt a keresztények és a zsidók együttélése?

A megkérdezettek emlékeiből az is kitűnik, hogy a „román világ” alatt közös sorsban osztozó zsidók és keresztények milyen harmonikusan éltek egymással. Kulturálisan a zsidók is a magyar lélekszámat szaporították.

A kiskamasz emlékeiket előhívó interjúalanyaim gyakran említik, hogy – bár ez épp a tradíciók rovására ment – az ortodox atyai szigort megkerülve sokszor ruccantak át a tréfli világba flekkent, sonkát enni, és fordítva: a keresztények is betértek egy-egy chanukkai kóstolóra. Máramaroszigeten ez – úgy tűnik – valamelyest megmaradt.

Közele izraeli utazásod miéért?

Van még Erdély kapcsán egy fontos enyészpont: ez pedig a székely szom-

batosok, a zsidózó székelyek deportálásával végképp elpusztított közösség emlékezte. Bár sokan írtak róluk, Kovács András, Szávai Géza, a bözdújfalusi székely szombatosok emlékét egyre inkább alássa egy másik 20. századi történet: a magyar falurombolás egyik mítikus példája. Bözdújfalun ugyanis magyarnak tartották magukat, épp ezért a települést a népszámlálások során többször elárasztották. Egy tó jött létre a helyén.

A kevés túlélőt Izrael Állam befogadta. Feltett szándékom, hogy megkeressem a leszármazottakat. Hiszen valami családi tudást biztosan őriznek. Tudnunk kell, milyen recepteket visznek magukkal.

Hol kapható a könyv, ha kapható még?

A könyv minden nagyobb könyvesboltban kapható, elvileg. Bár csak nemrég került ki a nyomdából, gyorsan fogy, ezt mondják legalábbis az ismerőseim. Ha ez tényleg így van, készülnünk kell az utánnomásra.

Gáljuli

IZRAELI

SZÍNES

Izrael első arab származású nagykövete

Izrael első ízben nevezett ki arab származású diplomatát nagykövetnek a keresztény George Deek személyében Azerbajdzsánba – közölte az MTI a ynet nyomán.

A jaffói keresztény arab családból származó George Deek egy évtizede dolgozik a külügyminisztériumban, ahol számos pozícióban bizonyította már rátermettségét. Bakui kinevezése előtt korábban három évig helyettes nagykövet volt Nigériában, és szintén három évig Norvégiában. Ő az első magas beosztású keresztény az izraeli diplomatakarban.

2014-ben az Erős szikla hadművelet idején ideiglenesen Deek vezette az oslói nagykövetséget, ahol megtervezte és lebonyolította Simon Peresz akkori izraeli államelnök látogatását is.

Először 2007-ben Izraelben jogász diplomát szerzett, majd a Fullbright egyetem mesterképzését is elvégezte nemzetközi jog szakon Amerikában, és később a külügyminisztérium jogi osztályán is dolgozott.

Izrael mellett érvelő, Oslóban elmondott beszédét az internetezőik tömegesen ünnepték és adták tovább. A népszerű előadó ebben elmesélte családjá történetét, hangsúlyozta Izrael szerepét a közel-keleti stabilitásban, a demokratikus és toleráns értékek képviseletében.

Ezt a megnyilvánulását sokan a valaha volt legjobb izraeli diplomatabeszédnek tekintik. Élvezetes és magas színvonalú megszólalásai miatt rendszeresen előadónak hívják meg a különböző Izraelt támogató szervezetek szerte a nagyvilágban.

George Deek

Tudták, hogy még a Waze is zsidó?

A világ egyik legismertebb közösségi útvonaltervező alkalmazását Tel-Avivban találták ki, és ebben nagy szerepet játszott a filozófia. Cikkünkben az is kiderül, hogy

fejlesztőjeként és közösségi szolgáltatások használójaként 2006-ban elkészített egy Freemap nevű, nyílt forráskódú térképet, majd annak sikere nyomán belefogott a szabadon

Ehud Shabtai

a bölcsesség szeretetének mi köze a közlekedéshez.

A Waze nevű, világszerte immár több mint 100 millió autós által használt és kedvelt közösségi útvonaltervező alkalmazás egy zsidó fiatalember, Ehud Shabtai ötlete nyomán született meg. Shabtai több mint tíz éve a PDA kapcsán gondolkodott el rajta, hogy a ma már idejétmúlt számítástechnikai, informatikai eszközről olyan alapvető funkciók hiányoznak, mint a valós idejű navigáció közlekedési információkkal és közösségi hozzáféréssel. Mivel a Tel-Avivi Egyetem informatika szakán végzett, nyílt forráskódú programok

letölthető és használható Waze kifejlesztésébe, amihez olyan kiváló szakembereket nyert meg magának, mint Uri Levine és Amir Sineár.

Egyik legnagyobb újításuk az volt, hogy a Waze közösségi alapon működik: a közlekedők átlagsebessége és saját jelentései alapján tervezi meg az útvonalakat a többiek számára. A másik előnye, hogy a sofőrök a többi Waze-felhasználó számára jelelhetik az útjukon látott forgalmi akadályokat, baleseteket, dugókat, traffipaxokat, rendőri ellenőrzéseket, sőt, még a különböző benzinkutak üzemanyágárait is betáplálhatják.

A végére hagytam a slusszpoént: a Waze alapítója, Ehud Shabtai az egyetemen az informatika mellett elvégezte a filozófia szakot is. Ezt csak azért említtem, mert nem kevesen vannak olyanok, akik szerint a filozófia haszontalan időpazarlás. Nos, aki került már olyan helyzetbe, hogy egy időrábló dugót a Waze segítségével került el, annak jusson eszébe: Ehud Shabtai révén több mint százmillió autósnak hajt hasznát nap mint nap az oly lebecsült bölcsészettudomány.

K. Zs.

Párbeszéd

Haniyeh Hamász-vezér asztalán cseng a telefon.

– Álú, minu ántá?
– Netanjahu vagyok, a szomszédból. Sálom!

– Áljakum szálám! Mit akarsz?
– Gratulálok a fejlődésedekhez. Ilyen rövid idő alatt az a majdnem ötszáz rakéta! Nem semmi!

– Hát, igyekszünk, igyekszünk. Hány halottatokat van?

– Egy arab embert öltetek meg, de azért pár házat is eltaláltatok.

– A francha! Annak is pont arra kellett lófrálnia! Na majd legközelebb jobban figyelünk.

– Jut eszembe! Javultak a rakétáitok, messzebbre hordanak, meg a robbanóerejük is nagyobb. Na de a pontosság? Mit szólnál, ha segítenénk javítani rajta? Elég jó tapasztalataink vannak.

– Nem akarsz átverni?

– Ne marháskodj. Szoktalak én átverni? Hát az alagútjaitokhoz nem tőlünk kapjátok a cementet? Olyan betont csináltok belőle, hogy alig bírjuk szétlőni!

– Hm. Igaz. Apropos! Emlékszel, Bibi, a legutóbbi nézeteltérésünk idején, 2004-ben a lányom beteg lett, és itthon nem tudtak az orvosaink segíteni rajta. Rendesen lőtünk titeket, de voltál szíves elintézni, hogy fogadják őt egy tel-avivi kórházban. Üzeni neked, meggyógyult, jól van!

– Báruch hásém! Örülök neki! Természetesen bármikor állunk rendelkezésedre. Ha vannak esetleg betegeitek, sebesültjeitek, csak küldjétek őket bátran. Megtesszük értük, amit lehet. Bár a napokban szétlőttétek a határon azt a mentőállomást, ahol a beteg gyerekeiteket izraeli kórházakba szállító mentőautók álltak, de oda se neki! Majd helyreállítjuk, és küldünk oda új mentőautókat! Van elég pénzetek, üzemanyagotok? Mert a katariak üzenik, küldenek, ha átengedjük ezeket Izraelen át hozzátok. Természetesen semmi akadály! Csak szójatok, egy szavatokba kerül!

– Rendben, Bibi, todá rábá, sukrán dzsázilán! Szeretnék valamit kérni. Meg vagytok örülve ezekkel a kopogtatóbombákkal meg az sms-ekkel, amiket a lakosainknak küldöztetek, mielőtt bombázni jösztek?! Ki látott még ilyet?! Jó, szétlővitek az üres házakat, azokat majd felépítjük a töletek jövő építőanyagokkal, de így egy fia halottunk sincs! Mi a francot mutassunk a világnak, ami a brutalitásotokat bizonyítja?!

– Nézd, Iszmail, ebben nem segíthetek. Ha halottakra van szükségetek, azokat magatoknak kell produkálni. Van benne gyakorlatotok.

– Igaz. Má'száámá.

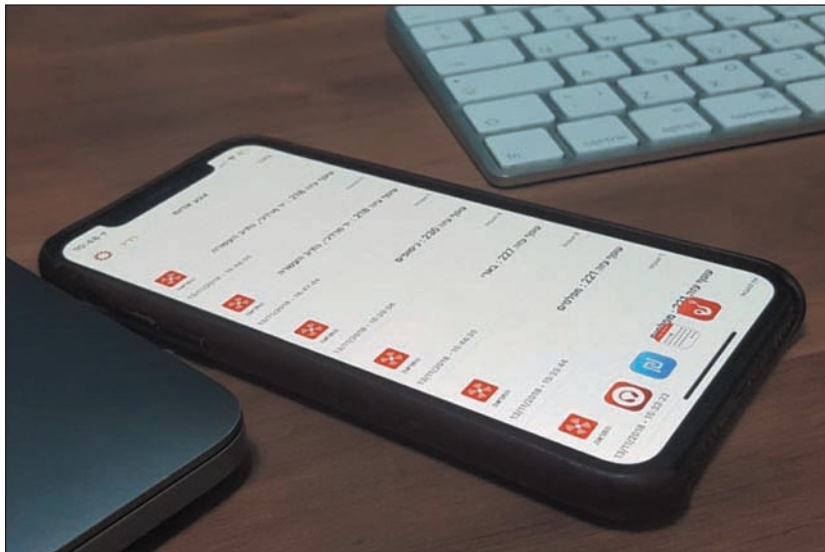
– Löhitráot.

Beküldte: G. G.

Rakétatámadásra figyelmeztető alkalmazások

Egyre nagyobb szerepet kapnak Izraelben azok az okostelefonos applikációk, amelyek a rakétatámadásokra figyelmeztetnek. A riasztáson túl közösségépítő szerepük is van – mondja a szakértő.

A közelmúltban a Hamász terrorszervezet 500 rakétát lőtt ki Gázából izraeli civilekre. A Vaskupola rengeteget megsemmisített közülük, ám több rakéta izraeli településen csapódott be. Ahogy arról beszámolt a zsidó.com, a szírenák még a Holt-tenger mellett fekvő Éjn Gedi környékén is megszólaltak, amire eddig nem volt példa.

A Red Alert nevű telefonos alkalmazást a 2014-es gázai hadművelet idején kezdte el fejleszteni egy cég. Valaki azért használja, mert a fenyegetett területen él, valaki pusztán szolidaritásból – derül ki a jta.org cikkéből. A portálnak nyilatkozott egy Amerikából Izraelbe költözött férfi is, aki elmesélte, hogy az Egyesült Államokban élő fia is használja, hogy lássa, biztonságban van-e a családja. Kollégáinak el kellett magyaráznia, mit jelent a munkaidejében megszólaló riasztás: akkor éppen Izraelben veszélyben vannak a polgárok.

Az ilyen alkalmazások úgy működnek, mint a korábbi időkben a harangok: nemcsak a konkrét veszélyre figyelmeztetnek, hanem egységbe kovácsolják az embereket – magyarázza Paul Frosh, a Héber Egyetem professzora. Frosh szerint egy ilyen applikáció folyamatos üzemeltetése valóban állandósíthatja a szorongást, de még érdekesebb, hogy az emberek ezt önként megteszik, ami szintén a szolidaritásra vezethető vissza.

Az alkalmazás olyanoknak is segít, akik hallássérültek, így nem érzékelik a szírenák jelzését. A hadsereg és a kormányzat hivatalosan nem támogatja, de nem is tiltja, hogy ezek az applikációk a nyilvánosan elérhető katonai oldal adatait használják.

Üzenet az Első Szentély idejéből

Jeruzsálemben, Dávid városától északra, az izraeli Régészeti Hatóság által végzett ásások során egy 3000 éves súlyt találtak.

Eli Shukron ásátásvezető az Első Szentély idejéből származó súlyl kapcsoltban a következő információkkal szolgált:

A kőbe óhéber írással a beka szót vésték. Valószínű, hogy a súlyegységet a Szentélynek járó fél sekel adó megfizetésekor használták, amelyet minden 20 évnél idősebb személy köteles volt leróni.

Az Első Szentély idejében még nem voltak pénzérmék, ezért ezüsttrököket használtak a fizetéshez. A mérleg egyik serpenyőjébe került a beka, a másikba a súlyának megfelelő ezüsttötvözet.

Leharpres

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Horvátország

Lora Vidovic ombudsman élesen bírálta, hogy az egykori fasizta mozgalom, az usztasa népszerűsítése egyre erőteljesebb az országban. Az interneten, a közösségi médiában és a fiatalok által viselt pólókon gyakran megjelenik a szervezetet jelképező U betű és a „Készen a házáért” jelszavuk. Az ombudsman azt is kifogásolta, hogy egyes könyvek és újságok igyekeznek kisebbsíteni az usztasák által a második világháború idején elkövetett gaztetteket. Az Európai Parlament egyébként határozatban ítélte el a szélsőjobboldali mozgalmak és a neofasizmus megerősödését Horvátországban, amire a kormány még nem válaszolt.

A szélsőséges erők egyre aktívabb fellépése súlyos fenyegetést jelent az 1800-2000 főt számláló zsidó közösség számára is. A második világháború előtt mintegy 32.000 hitestvérünk élt az országban, akiknek háromnegyedét a náciknál is kegyetlenebb módszereket alkalmazó usztasák gyilkolták meg.

Ecuador

Daniel Kersffeld, a társadalomtudományok doktora a közelmúltban mutatta be a Quitói Tudományos Akadémián a Zsidó bevándorlás Ecuadorba című művét, amely az Európából elmenekült zsidók történetével foglalkozik. A dél-amerikai ország 1933-45 között több mint háromezer üldözöttet fogadott be, akik a hírhedt Kristályéjszaka után főleg Németországból, Ausztriából és Csehszlovákiából érkeztek. Említés történik a könyvben arról is, hogy 1939-ben Ecuadorban menedékjogot kapott a Königstein hajó 165 német zsidó utasa, akiknek a befogadását korábban az amerikai kontinens összes országa elutasította. José María Velasco Ibarra egykori elnök támogatta a zsidók befogadását, akiket elsősorban az iparban és a mezőgazdaságban akartak foglalkoztatni. Daniel Kersffeld külön fejezetben mutatja be az Európából érkezett zsidók jelentős hozzájárulását az ország tudományos és kulturális életéhez.

Az első zsidók a 16–17. században érkeztek a mai Ecuadorba. A 20. század elején csak négy család élt az országban. A második világháború követően hittestvéreink többsége elhagyta az országot, és elsősorban az USA-ban telepedtek le. Jelenleg mintegy 800-1000, többségében német gyökerű zsidó él Quitóban, valamint Guayaquilben, ahol hitközségek és más vallási intézmények is működnek.

Portugália

A parlament elfogadta az inkvizíció áldozatainak emlékművére vonatkozó javaslatot. A szobor a Lisszaboni Nemzeti Színházzal szemben fog állni, ahol egykor az Inkvizíciós Bíróság székhelye volt. Ez a terület döntött az eretnekek elégetéséről, megbüntetéséről és a deportálásokról. Az elítéltek 85 százaléka zsidó származású volt. Az emlékmű létesítését Jorge Martins történész kezdeményezte, „mert a kormánynak el kell ismernie a múlt tévedéseit”. Az Inkvizíciós Bíróság 1536. május 23-án alakult, és hivatalosan csak 285 év múlva szűnt meg. A történész szerint az inkvizíció a félelem légkörét teremtette meg az országban és a portugál gyarmatokon.

Dubai

A Times of Israel és a Bloomberg News adott hírt róla, hogy az Egyesült Arab Emírséghez tartozó monarchiában működő zsidó közösség a nyilvánosság elé lépett. A média azonban nem közölhetett olyan képet, amely utal a Villa nevű közösségi központ helyére. A Villa címét

Horvátország. Lora Vidovic bírálta az usztasa egyre erőteljesebb népszerűsítését.

Ecuador. Zsinagóga Quitóban.

Portugália. Az elítéltek 85 százaléka zsidó származású volt.

Dubai. Ha hiszik, ha nem, ilyen az ottani mechica.

csak megbízható személyeknek adják meg. A zsinagógát – melyet konyha, közösségi helyiségek és szombati pihenőszobák egészítenek ki – tíz éve alapították. A tervek között szerepel egy mikve létesítése is. A templomnak nincs állandó rabbija. Tartósan mintegy 150 zsidó él Dubaiban, de gyakoriak a rövid időre érkező látogatók is. A zsidók főleg kereskedelmi és pénzügyi tevékeny-

séget folytatnak. A közösség vezetője, Ross Kriel családjával már hat éve él Dubaiban, és az egyik energetikai cég jogtanácsosa. Kriel szerint a hatóságok toleránsak, és gondoskodnak biztonságukról. A lakosság többsége azonban a palesztinokkal rokonszenvez, ezért fokozott elővigyázatosság indokolt.

Kovács

KÖNYV A KÖNYV NÉPÉNEK

Szunyogh Szabolcs: Magyar menóra

Zsidó emlékhelyek Magyarországon

Az alcímbe „emlékhelyek” szűk jelölés. Szunyogh Szabolcs sok képpel teljessé tett kötetében csillapíthatatlan mesélőkedvvel emlékezik zsinagógára, emlékműre, falra, sírra, szoborra, emlékparkra, teremre, emléktáblára, imaházra, térplasztikára, emlékházra. Ide sorolja a ma működő intézményeket is, amelyekről külön fejezetben szól: Bálint Ház, Izraeli Kulturális Intézet, zsidó színházak, újságok, civil szervezetek, oktatási intézmények, múzeumok, sőt éttermek.

A szerző következetesen igyekszik kerülni még a látszatát is annak, hogy szűk-zárt-egyoldalú zsidó ügy lenne a témája. Mert valójában a témája magyar ügy, hazafias ügy, történelmi ügy, kulturális ügy, humanista ügy. Külön fejezetet szentel például a „mentők emlékműveinek”, s a listáján megtalálható a többi közt skót misszionáriusnő, pápai nuncius, magyar evangélikus lelkész, svájci és svéd diplomata, olasz húskereskedő, francia eszperantista író, zsidó munkásszázad magyar parancsnoka, magyar katolikus nőmozgalom vezetője, külföldi üzletember is.

Megtörhetetlen kedélye, sőt humora – mintha így is azonosulna könyve hőseivel – sohasem hagyja el. Így találkozhat az olvasó Seress Rezsővel, Vámbéry Árminnal, Goldmark Károllyal, Weiss Manfrédval, Kellér Dezsővel, Kabos Lászlóval, Richter Gedeonnal, Hajós Alfrédval, Neumann Jánossal vagy Karinthy Frigyeszel mint zsidóval(!), és – ezért külön hála illeti Sz. Sz.-t – itt ismerkedhet meg a már csaknem elfelejtett, zseniális költővel, Zelk Zoltánnal.

Van, akinek a könyv minden információja nívum, s innen tudja meg, hogy az antiszemitizmus és a cionizmus történelmileg, elméletileg, politikailag, ideológiailag sem azonos súlycsoportba tartozik, tehát a szembeállításuk eleve hamis és félrevezető. Azt is, hogy 1944-ben Kőszegen egy pajtában magyarok ciángázzal megöltek 72 magyar zsidót, és hogy egy varrodában a magyar nyilasoktól német katonák védték meg az ott dolgoztatott zsidó nőket. Hogy nemcsak a holokauszt volt halálos veszedelem a zsidók számára a 20. században, hanem az antiszemita Sztálin birodalma is. Vagy hogy Budán, a Táncsics utca egyik háza alatt „nyugszik” Európa legnagyobb középkori zsinagógája, bizonyítván, hogy Mátyás király nagyon megbecsülte a zsidókat.

„Az ő teljesítményük nélkül ma Magyarország szegény ország volna” – írja a szerző, aki egy szépen felújított zsinagóga láttán felteszi a rezignált hangú kérdést: „miért is hiányoznak innen azok az emberek, akik itt imádkoztak?”

Eljátszunk a gondolattal: ha ma a közoktatást Eötvös József irányítaná, bizonyára intézkedne, hogy a középiskolákban legalább egy-két történelemórát ennek a könyvnek a bönghészségével, illetve a róla való gondolkodással töltsenek. De messze vagyunk Eötvöstől, nem csak az időben.

Szunyogh évtizedekig gyűjtötte ezt a hatalmas ismeretanyagot, szinte egymásra torlódik benne művelődés-, egyház- és településtörténet, magyar és világtörténelem, szociológia, (főleg építészeti) műkritika, turisztikai információ, pszichológia, anekdotagyűjtemény, a magyar zsidóság siker- és szenvedéstörténete s néhány irodalmi szemelvény. A könyv valamennyi fotóját is ő készítette, s a műve valóban hézagpótló. Van mit pótolni, van hézag.

(Szunyogh Szabolcs: Magyar Menóra – Zsidó emlékhelyek Magyarországon. Noran Libro Kiadó, Budapest, 2018. 440 oldal, teljes bolti ár 3990 Ft, kedvezményes webshopár 3392 Ft.)

BJI

A kiadó engedélyével közöljük az alábbi részletet a könyvből.

Teitelbaum Mózes sírja Sátoraljaújhelyen

Ha az ember Sátoraljaújhelyre autóval Miskolc felől érkezik a 37-es úton, még mielőtt beérne a városba, egy tízemeletes panellakótelep tövében lát egy meglehetősen lehangoló betonfalat, ez őrzí a régi zsidó temetőt. Itt található a másik nagy magyar haszid rebbe (és ugyanakkor különös módon ortodox rabbi), Teitelbaum Mózes sírja.

Noha a korban éltek nála híresebb magyarországi rabbik is, sőt, talán a zsidó emlékezet a pozsonyi Hatam Szófért nagyobb tisztelettel veszi körül, mégis mind a mai napig ha megkérdeznénk száz járókelőt, nevezzen meg egy híres rabbit, hetvenen-nyolcvanval valószínűleg Teitelbaum Mózeszt említenék. (Mármint azok, akiknek egyáltalán eszükbe jut bármi is.)

Teitelbaum nevét sokféleképpen magyarázták. Volt, aki német származásának tartja és a Tannenbaumról eredezteti. Nekem kicsit furcsa, hogy egy zsidó rabbi magát pont a karácsonyfáról nevezné el, ezért számomra rokonszenvesebb a Dattelbaumról való névszármaztatás, eszerint azt jelenti a nagy rabbi neve, hogy datolyapálma. Ennél talán fontosabb, hogy a család úgy tartja, ősiük egy nagy krakkói rabbi, Mose Iszerlesz.

Mose Iszerlesz valóban fontos személyiség, röviden a következő okból: a zsidó vallás a Tórára, a Héber Bibliára, a Talmudra és a hagyományra épült, de nem volt világosan megfogalmazott, egységes hittételrendszere, ezt a nagy középkori orvos-filozófus-rabbi, Moses Maimonidesz (Rabbi Móse ben Maimun, RAMBAM) alkotta meg. Viszont a zsidó vallásjogot továbbra sem foglalta össze senki. Ezt a munkát egy József Káro nevű, egyébként az észak-izraeli Cfátban lakó rabbi végezte el, mellékállásban, mert főállásban a misztikus látomásaival foglalkozott. (Cfát, középkori nevén Szafad a kabala szent városa, itt éltek a zsidó misztikusok.) Írt egy könyvet József háza címmel a Tóra, a Talmud és Maimonidesz alapján. Nagy siker volt, de senki sem tudta végigolvasni a hosszúsága miatt. Azt mondták neki: olyan vagy te, mint aki a vendéget leviszi a pincébe vagy beviszi a kamarába, hogy egyen, amit csak akar. Jobb volna, ha inkább te válogatnád ki, mit kapjon vacsorára a vendég! Készíts neki egy terített asztalt. Ezért aztán József Káro írt is egy rövidített vallásjogi összefoglalást, azt a címet adta neki: Terített asztal (Sulchán Áruch). A mai napig ez a zsidó vallásjog alapja.

Helyesebben nem ez, hanem egy kiegészített változata, mert az európai askenázi zsidók nem fogadták el mindenben az izraeli szefárd értelmezéseket, és az említett krakkói bölcse, Mose Iszerlesz írt hozzá egy askenázi kiegészítést Terítő címmel (HaMapa). Mert mégiscsak mi vagyunk az alap, amire az asztalt terítik! Így jött létre a halacha érvényes „alkotmánya”, a mindmáig tisztelt és követett alapködex, egyik szerzője tehát a sátoraljaújhelyi haszid rabbi, Teitelbaum Mózes öse.

Teitelbaum Mózes (1759–1841) hitt a tudásban, a tanulásban, és ki nem állta a haszidokat. A haszid szó a cheszet héber kifejezésből ered, és azt jelenti, hogy „az az ember, aki szeret”, mert a haszidok a talmudológiai tudás helyett a szeretet gyakorlatát tekintették az igazán fontosnak, de Teitelbaum akkor úgy vélte, tudás nélkül az érzelem nem sokat ér. A haszidok azt tanították, nem az anyakönyvvizsgálattal bíbelődő ortodox rabbi tartja a vállán a világot, hanem az igaz ember, a „cadik”. Ez a tanítás éppenséggel tetszhetett volna Teitelbaumnak, mert a 92. zsoltár azt írja: „az igaz ember virágzik, mint a datolyapálma”, vi-

(Folytatás a 7. oldalon)

Kairóban felújítják a zsidó emlékeket

Három vallás képviselői találkoztak a chanukka alkalmából egy zsinagógában Kairó külvárosában. Magda Haroun, az egyiptomi zsidó közösség vezetője keresztényeket és muszlimokat is meghívott a bensőséges eseményre.

Elmondta, mit is jelent a chanukka a zsidóknak. Egyiptomban egykor igen népes zsidó közösség élt, de mára már csak pár tucat öreg maradt, mert a döntő többség Izraelbe ment a zsidó állam megalakulása után.

Szisi egyiptomi elnök a chanukka alkalmából bejelentette: a kormány 71 millió dollárt költ a zsidó vallási és kulturális emlékek helyreállítására. A műemlékvédelmi miniszter a bejelentés kapcsán hangsúlyozta, hogy a zsidó örökség éppúgy fontos Egyiptom számára, mint a muzulmán vagy a keresztény örökség. Elmondta azt is, hogy a zsidó emlékek elég rossz állapotban vannak, ezért a 71 millió dollár nem lesz elég a zsinagógák és más zsidó épületek felújítására. Számítanak arra, hogy az Egyesült Államokban élő zsidók pénzt áldoznak majd erre a célra. A műemlékvédelmi miniszter közölte: a felújított zsinagógák az egyiptomi kormány tulajdonában maradnak, és ott nem vallási tevékenység folyik majd, hanem a turisták és más érdeklődők tekintethetik meg a zsidó örökséget.

Lengyel Miklós/globoport.hu

Magda Haroun, a helyi hitközség elnöke. Reméljük, nem a képen látható gyertyatartóban lobbantotta fel a chanukkai lángokat, mivel az alkalmatlan erre a célra.

A ruha-kereskedő ÖNINTERJÚ

– Csak nem az Ázsia Center kínai árusaira gondol rabbi úr?

– Nem, bár az is az én körzetem! Csak egyetlenegyre, a Mazsihisz elnökére, akit csak úgy szimplán leruhakereskedőz testvéregyházunk (lásd: Káin és Ábel) vezető rabbija.

– Miért? Ő is az, és konkurenciát lát benne?

– Dehogya! Egy izraeli lapnak nyilatkozta ki, miszerint ő egy történész, míg Heisler egy ruha-kereskedő!

– Szerintem megteheti, hiszen nincs benne a Tórában, hogy szeresd a ruha-kereskedőt mint tenmagadat!

– Az szent igaz! Viszont ez a Heisler, aki egyébként két-diplomás(!) ember, a Mazsihisz elnökeként tevékenykedik, és már akkor zsidó volt, amikor a vezető rabbinak még fogalma sem volt saját vallásáról! Aztán a holokausztról első kézből (szülei) nyerte információit, eltérően kollégáinktól, aki a chabád jesivában azt tanulta, hogy a holokauszt Isten büntetése volt a Tóra parancsolatainak meg nem tartásáért. (Forrás: N. K. Ki távo hetiszakasz.) Micsoda különbség!

– De hát a Sorsok Háza akkor egy történész kezében van! Sőt! Kettőben!

– Ez tény! De mikor jelentkezett azzal a Heisler, hogy ő akarja megcsinálni?

– Semmikor! Hiszen a Mazsihisznek is van legalább olyan (hál' Istennek hitelesebb) szakembergárdája, mint Mária és Slomó! Igaz, egyikük sem a miniszterelnök tanácsadója!

– De azért ezt a leruhakereskedőzést ne tekintsük antiszemita stichúnak?

– Ne! Egy rabbitól??? Akkor csak antineológ?

– Az lehet!

Kardos Péter

...és ideje van a nevetésnek

– Haver! Én soha többé nem engedem vezetni az asszonyt!

– Miért, mi történt?

– Voltunk nemrég külföldön, de a kedves párom annyira rosszul vezetett, hogy a GPS nem az útirányt mondta, hanem a Smá Jiszróelt.

(Radnóti)

– Móricka, állj fel, és sorold el a világtájakat!

– Észak, kelet, dél... ööööö...

– Móricka, na mi jön dél után?

– Hát... délután jön a Sári néni.

(Radnóti)

SPÁNN GÁBOR

A történész

Historia magistra vitae est (a történelem az élet tanítómestere). Cicero örök érvényű bölcsessége annak kapcsán jutott eszembe, hogy az egyik izraeli lapnak Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija nemrégiben adott egy írást. De erről később...

Kisiskolás koromban csüngtem a tanítóim és tanáraim ajkán, mert áldott emlékü édesanyám arra nevelt, hogy amit ők mondanak, az szent, nagyon figyeljek oda, mert tanításaik az egész életemre hatással lesznek. Én ezt mindaddig elhittem, és mint állat magoltam, ami a katedréről rám ömlött, míg egyszer az éjjel-nappal részeg orosz tanárom egy nekem szóló bölcsességet nem mondott. Spánn fiam! Vedd tudomásul, hogy olyan növel szóba ne állj, aki veled szóba áll, mert az nem lehet tisztességes!

Ezt a mondatát háromszor csöcsáltam. Egyszer, mikor mondta, egyszer, mikor megmagyarázták nekem az értelmét, és egyszer, amikor megértettem.

Az élet pedig rácsáfolt. 38 éve élek boldog, kiegyensúlyozott házasságban feleségemmel, aki nem csak szóba, de hüpe alá is állt velem.

Mint már említettem, Köves Slomó írása juttatta eszembe a cicerói mondatát, és vele a most következő kétségeket is.

A vezető rabbi írásában többek között fontosnak tartja leszögezni, hogy ameddig ő történész, amiből HBO, bocsánat, PhD fokozata van, addig a Mazsihisz elnöke, Heisler András nem más, mint egy ruhakereskedő. Nem vagyok Heisler ügyvédje, nem bízott meg a védelmével – sőt, e cikk írásakor fogalma sincs arról, hogy én ezzel foglalkozom –, de a bölcs vezető rabbi elfelejtette valamiért hozzáírni Heisler biográfiájához, hogy az elnöknek közgazdász- és gépészmérnöki diplomája is van. Azt már én teszem hozzá, hogy a főleg munkaruhákat készítő kft.-t elnökké választásakor felszámolta, és elnöki munkakörét egy fillér fizetés nélkül, társadalmi munkában végzi. Abba most nem mennék bele, hogy milyen szép zsidó hittestvéri aktus Köves rabbi részéről, hogy ilyen összehasonlításokba megy a Sorsok Háza kapcsán. Ki vagyok én, hogy kétségbe vonjam Köves Slomó történész mivoltát, de ha már ő ilyen „tabudöntőgető” kedvében ragadott egeret, most már én is ideírom, hogy 1988-as semmiből feltűnése óta tudomásom szerint történészként Magyarországon az égvilágon semmilyen munkával nem mutatta meg magát. Gyakrabban hozott tető alá üzletet, mint házasságot, és nem ismerek olyan magyar zsidó családot, akinek egyetlen elhunyt hozzátartozóját is a vezető rabbi temette volna. De elfogadom, hogy történész, akkor viszont haragom határtalan, és kijelentem, hogy bűne az eddig ismerteknél jóval nagyobb. Tudniillik nem emlékszem, hogy akkor, amikor Szakály Sándor történész kijelentette, hogy a kamenyec-podolszkiji zsidómészárlás csupán egy idegenrendészeti eljárás volt, Köves Slomó az asztalt verte volna azt üvöltve, hogy ez történelemhamisítás. Amennyiben Schmidt Mária úrhölgy, Szakály Sándor tekintetes úr és reb Köves Slomó nem a kínai piacon vette történészdiplomáját, akkor tudniuk kell, hogy a magyar zsidóság diszkriminációja 1920-ban kezdődött az első numerus claususszal, melyet vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úr őfőméltósága (Kenderes, Lenin út 1.) írt alá. Ezt a törvényt persze a teljes magyar közigazgatási kar örömmel végre is hajtotta.

Az általában NERtes vezető rabbi valahogy akkor is hallgatott, amikor Schmidt Mária történészként egyfolytában arról akarta meggyőzni a közvéleményt, hogy Magyarországon a zsidóüldözés 1938-ban kezdődött, és 1944-ben a német megszállással borult virágba. Ez kutyakötelessége lett volna rabbiként is, de minősítetten elütelendő, ha ezt egy történész-rabbi teszi! El is nyerte jutalmát...

Schmidt Máriával édes kettesben elnyerték a Sorsok Háza megvalósításának lehetőségét.

Hogy mi kerül a józsefvárosi leendő múzeumban a falakra, az akkora titok, hogy még azon sem csodálkoznék, ha megnyitása után a látogatók csak bekötött szemmel nézhetnék végig.

Mindenesetre mint holokausztülélő és volt gettólakó zsidó van egy üzenetem Köves rabbi számára: most, hogy már megvannak hárman, ha az azonos elveket valló Szakályt is ideszámítjuk, ez elegendő létszám egy ultipartihoz. „Hagyják a mosott ruhát másra”, üljének le ultizni. Remélem, ezt a hungarikumnak számító történelmi, nemzeti, magyar kártyajátékot mindhárman ismerik, játsszanak jó nagy pénzért, és ha Köves Slomó kezébe véletlenül osztás folytán odakerül a kuoni pásztor, jusson eszébe, hogy egy pásztornak más dolga van...

MEGJELENT!

Róna Tamás és Nógrádi Gergely:
Todá!
Zsidó hittankönyv III. része

A kötetet legkényelmesebben
megrendelheti a
WWW.ZSIDOKONYVEK.HU
webshopban.

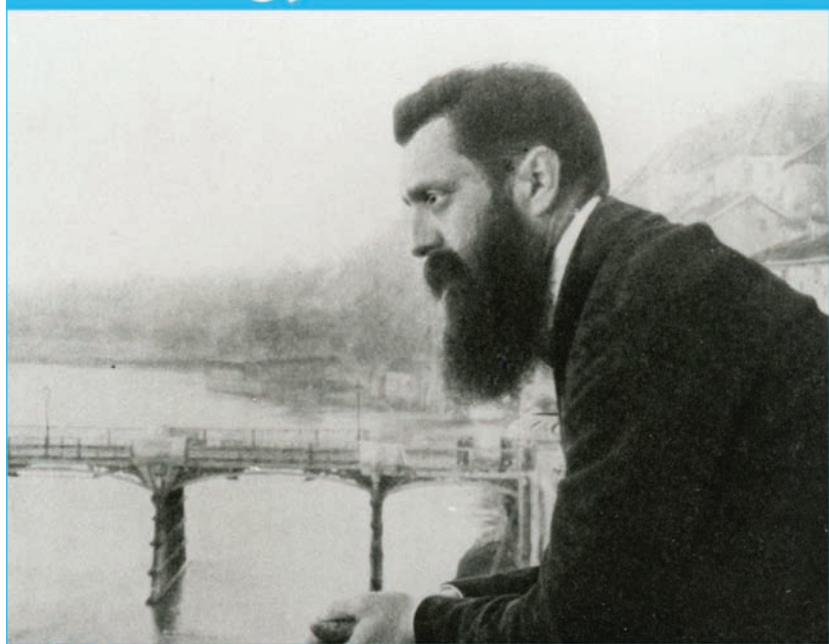

A kötet ára
bruttó
3570 Ft.-

A 74 éves Új Élet köszönti testvérlapját, a 100 éves izraeli Új Keletet

Herzl Tivadar örököül hagyta nekünk....

Biztosítani akarjuk a zsidó nép és Izrael Állam létének folytonosságát.

Az Ön öröksége is hozzájárulhat e célhoz.
Keren Hayesod - United Israel Appeal,
a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt.

Tőlünk megtudhatja hogyan
E-mail: legacy@kh-ua.org.il
Telefax: +972-4-6263636
Mobil: +36-30-7154136

